

ЎЗГАЛАР МУЛКИНИ ТАЛОН-ТАРОЖ ҚИЛИШ ЖИНОЯТЛАРИГА ҚАРШИ КУРАШИШДА АЙРИМ МУЛОХАЗАЛАР

Ибрагимов Аброр Алимович

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20230350>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 12-may 2026 yil
Ma'qullandi: 14-may 2026 yil
Nashr qilindi: 16-may 2026 yil

KEY WORDS

Юртимизда амалга оширилаётган ислохотлардан кўзланган мақсадлардан бири, аввало, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиш сабаб ва шарт-шароитларини ўз вақтида бартараф этиш, жиноятчиликка қарши курашишни таъминлаш ҳисобланади.

ABSTRACT

Ушбу мақолада босқинчилик жинояти умумий тушунчаси, жиноятни олдини олиш масалалари, профилактика тушунчаси, профилактикаси нимага ҳуқуқбузарликлар йўналтирилганлиги, профилактика бўйича фаолият қандай чора тадбирлар мажмуини ўз ичига қамраб олганлиги, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ким томонидан амалга оширилиши, қонунчиликка “ҳуқуқбузарликлар профилактикаси субъектлари” чора тушунчасини киритиш таклифи киритилиб, тушунча лойиҳаси муҳокама қилинган.

Ушбу мақолада босқинчилик жинояти умумий тушунчаси, жиноятни олдини олиш масалалари, профилактика тушунчаси, профилактикаси нимага ҳуқуқбузарликлар йўналтирилганлиги, профилактика бўйича фаолият қандай чора тадбирлар мажмуини ўз ичига қамраб олганлиги, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ким томонидан амалга оширилиши, қонунчиликка “ҳуқуқбузарликлар профилактикаси субъектлари” чора тушунчасини киритиш таклифи киритилиб, тушунча лойиҳаси муҳокама қилинган.

Юртимизда амалга оширилаётган ислохотлардан кўзланган мақсадлардан бири, аввало, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиш сабаб ва шарт-шароитларини ўз вақтида бартараф этиш, жиноятчиликка қарши курашишни таъминлаш ҳисобланади. Кенг кўламли ислохотларнинг муваффақияти, аввало, ҳуқуқбузарликлар барвақт профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишни амалга ошириш билан узвий боғлиқ.¹ Халқимизнинг эркин ва фаровон, қудратли Янги Ўзбекистонни барпо этиш бўйича хоҳиширодасини рўёбга чиқариш, ҳар бир фуқарога ўз салоҳиятини ривожлантириш учун барча имкониятларни яратиш, соғлом, билимли ва маънавий баркамол авлодни тарбиялаш адолат, қонун устуворлиги, хавфсизлик ва барқарорликни

¹ Файзуллаев, Д. О. (2024). Ёшлар орасида жиноятчиликка қарши курашиш давлатимизнинг долзарб вазифасидир!. *Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 1(1), 117-123.

қайтаришга қаратилган ҳаракатларнинг тадбир режасига киритилмаганлиги каби ҳолатларни айтиб ўтишимиз мумкин. Таклиф сифатида амалга оширилаётган тадбирлар доирасини кенгайтириш ва самарадорлигини ошириш мақсадида юқоридаги вазифаларни ҳам режа доирасига киритиш лозим. Бунинг учун эса қуйидаги ҳолатларга алоҳида эътибор қаратиш, яъни тадбир доирасидаги режага қуйидаги вазифаларни амалга ошириш : Профилактика хизматлари ходимлари томонидан босқинчилик жиноятини содир этиш эҳтимоли юқори бўлган шахслар тоифасини аниқлаш рўйхатини юритиш ва профилактик ишлар олиб бориш;

Тезкор-қидирув хизматлари томонидан бу турдаги жиноятларни содир этиб, жавобгарликдан кўчиб юрган шахсларнинг қидирувини ташкил этиш ва ушлаш чораларини кўриш;²

Тергов хизматлари томонидан тезкор-қидирув натижасида тезкор-қидирувларни тергов қилиш жараёнида уларни содир этган жиноятини бўйнига қўйиш ва қонун олдида жавобгарлигини таъминлаш билан бир қаторда жиноятга имкон берган, шароит яратиб берган ва содир этишга ундаган омилларни асосий вазифалардан бири сифатида аниқ равишда белгилаш, бартараф этиш юзасидан профилактика хизматларига топшириқ ва кўрсатма бериш;

Босқинчилик жиноятини содир этиб, озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазога ҳукм қилинган шахслар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, пробация ходимлари томонидан бу турдаги ҳуқуқбузарликларни содир этиш сабаблари ҳамда

шарт- шароитларини аниқлаш ва бартараф этиш чораларини амалга оширади;

Бу тадбир давомида босқинчиликка оид ҳуқуқбузарликларни содир этган ва ЖИЭМдан озод этилган шахсларни маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ҳузурида ташкил этилган махсус комиссиялар билан ҳамкорликда ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш, шунингдек бу тоифадаги шахсларни ишга жойлаштириш учун иш ўринларини ташкил этаётган ташкилотларни рағбатлантириш ёки жазолаш тўғрисида тақдимнома ва таклифлар ишлаб чиқиш ва амалга оширилишини таъминлаш лозим деб ҳисоблаймиз. Босқинчиликка қарши курашда ихтисослашган тезкор ходимларнинг сўровига кўра, босқинчилар шахсий қуйидаги хусусиятларига ега бўлади: • мулоқот; • одамлар билан тезда алоқа қилиш қобилияти;

- риоя қилиш; • ташкилий кўникмалар; • аниқлаш; • одамларнинг сиз билан бирга бўлиш қобилияти; • эҳтиёткорлик; • одамларни тушуниш қобилияти; • мулоҳазакорлик;
- равшанлик, қобилият. ихтирочилик;
- мураккаб ва тез ўзгарувчан муҳитда ҳаракат қилиш; • муайян ролларни бажариш қобилияти; • дабдабалик, ривожланган тасаввур; • ноқонуний фаолиятга қарши курашиш, жиноятлар содир этиш тажрибаси;
- Олдинги судланганлик; криминоген муҳитда хизмат шахслар, оператив қизиқтирган шахслар концентрацияси жойларга ташриф билан барқарор алоқаларни таъминлаш.

² Файзуллаев, Д. О. (2024). ЁШЛАР ОРАСИДА ЭКСТРЕМИЗМ ВА РАДИКАЛИЗМНИ ТАРҚАЛИШНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШГА ҚАРАТИЛГАН ЧОРА-ТАДБИРЛАРНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ!. *Eurasian Journal of Academic Research*, 4(1-2), 97-103.

Босқинчиликка қарши курашда, ундан жабрланиб қолмаслик чораларини қўллашда АҚШ, Исроил каби ривожланган давлатларнинг илғор тажрибаларини чуқур ўрганган ҳолда кўни-қўшнилари мулкларининг дахлсизлигини таъминлаш, оилавий-маиший муаммоларига барҳам бериш ва ўзи янгиланаётган жойда хавфсиз ҳудуд барпо этилишида ҳисса қўшиш бўйича ички ишлар органлари билан ҳамкорлик қилиш ва зарур хабарларни бериш билан шуғулланувчи "Огоҳ маҳалла" жамоатчилиги тузилмасини ташкил этиш, ҳар бир маҳаллада ушбу жамоатчилик тузилмаси фаолиятини йўлга қўйиш тарғиб этилади. Бугунги кунда ички ишлар органлари фаолиятига ҳуқуқбузарликларнинг оқибати билан қарши курашиш эмас, балки уларнинг барвақт профилактикасини амалга ошириш, ҳар бир жиноятчиликка қарши курашишнинг адолати ва ҳақиқатини таъминлаш асосий талаблардан бири сифатида қўйилмоқда. Айниқса, содир этилган ҳар қандай жиноятнинг сабаб ва шарт-шароитларини ўз вақтида аниқлаш, уларнинг барвақт олдини олишнинг таъсирчан тизимини яратиш, жиноятлардан жабрланганларга зарур ҳуқуқий ва ижтимоий ёрдам кўрсатиш, бу борада кенг жамоатчилик билан яқиндан ҳамкорлик механизмларини такомиллаштириш, шунингдек соҳага илғор тажрибаларни жорий этиш масалалари долзарблигича қолмоқда. Босқинчилик жиноятининг субъекти 14 ёшга тўлган ақли расо шахс ҳисобланади³.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, босқинчилик жинояти мулкий жиноятларнинг энг хавфли шаклидир. Бу эса унинг икки объектли жиноят эканлиги билан белгиланади, яъни мазкур жиноятнинг объекти:

биринчидан, ўзгалар мулки бўлса, иккинчидан, шахснинг ҳаёти ва соғлиғидир. Босқинчилик жиноятларини содир этишга жиноий гуруҳлар аввалдан пухта тайёргарлик кўради. Рус ҳуқуқшунос олимларидан В.Г.Камыш жиноий гуруҳларнинг босқинчилик жиноятига тайёргарлик кўриш босқичини уларнинг қуйидаги маълумотларни аниқлашидан иборат деб таъкидлаган, яъни жиноятни содир этиш учун аввал объектни белгилаб олиш ва уни синчковлик билан ўрганиш; хонадон соҳибининг ҳаётдаги мавқеи, кундалик фаолияти, унинг талон-тарож қилиниши мўлжалланаётган мулки, унинг сақланадиган жойларини аниқлаш; жиноятда иштирокчиларни аниқлаш; совуқ ёки ўқотар қуролларни тайёрлаш ёки сотиб олиш; объектга келиш ва кетиш йўналишларини аниқлаб олиш ва бошқа жиноятни пухта амалга ошириш учун зарур бўлган маълумотларни аниқлаш. Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, босқинчилик жиноятларининг олдини олишдаги асосий йўналиш умумий ижтимоий миқёсдаги иқтисодиётнинг бир маромдаги ривожланишини таъминлаш, ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, аҳолини иш билан бандлигини таъминлаш, халқнинг маънавий анъаналарини юзага чиқариш ва ривожланиш каби тадбирлар билан узвий боғлиқдир. Шу боис, босқинчилик жиноятларининг олдини олишда виктимологик профилактика чораларини жорий этиш мақсадга мувофиқдир. Олиб борилган изланиш натижаларига таянган ҳолда мамлакатимизда босқинчилик жиноятларининг олдини олиш, бундай ҳодисаларнинг

³ Файзуллаев, Д. О. (2025). ЯНГИ ТУРДАГИ ГИЁҲВАНДЛИК ВОСИТАЛАРИНИНГ ТУЗИЛИШИ, ТУРЛАРИ ВА КРИМИНОЛОГИК ТАҲЛИЛИ. *Central Asian Journal of Education and Innovation*, 4(5), 103-105.

оқибатларини бартараф этиш, ушбу жиноятларни камайтиришга қаратилган қуйидаги таклифлар ва тавсиялар ишлаб чиқилди:

- кўчалар ва бошқа жамоат жойларида фуқароларнинг эътиборсиз ҳаракат қилмасликлари бўйича тушунтириш ишларини олиб бориш;

- шахсларга бегона (шубҳали) шахслар ёнида пул, тақинчоқ ва бошқа қимматбаҳо буюмларингизни ошқора намоийш қилмасликни етказиш;

- фуқароларга тунги соат 22:00 дан эрталаб соат 6:00 гача бўлган вақт оралиғида зарурат бўлмаса жамоат жойларида кўз-кўз қилинадиган қимматбаҳо буюмлар ҳамда кўп миқдордаги пул билан ёлғиз юрмаслигини тушунтириш;

- уқароларга тунги вақтларда етарлича ёритилмаган кўчаларда, кимсасиз ва овлоқ жойларда (ер ости йўллари, осма кўприклар, кўп қаватли уйлар оралиғи ва бошқ) ёлғиз юрмаслигини тушунтириш;

- фуқароларга босқинчилик жинояти содир бўлганда амалга оширадиган ҳаракатларини етказиб бориш.

Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, босқинчилик жиноятларининг олдини олишдаги асосий йўналиш умумий ижтимоий миқёсдаги иқтисодиётнинг бир маромдаги ривожланишини таъминлаш, ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, аҳолини иш билан бандлигини таъминлаш, халқнинг маънавий анъаналарини юзага чиқариш ва ривожланиш каби тадбирлар билан узвий боғлиқдир. Шу боис, босқинчилик жиноятларининг олдини олишда виктимологик профилактика чораларини жорий этиш мақсадга мувофиқдир

Фойдаланилган адабиётлар:

1.Файзуллаев, Д. О. (2024). Ёшлар орасида жиноятчиликка қарши курашиш давлатимизнинг долзарб вазифасидир!. Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 1(1), 117-123.

2.Файзуллаев, Д. О. (2024). ЁШЛАР ОРАСИДА ЭКСТРЕМИЗМ ВА РАДИКАЛИЗМНИ ТАРҚАЛИШНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШГА ҚАРАТИЛГАН ЧОРА-ТАДБИРЛАРНИ КУЧАЙТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ!. Eurasian Journal of Academic Research, 4(1-2), 97-103.

3.Файзуллаев, Д. О. (2025). ЯНГИ ТУРДАГИ ГИЁҲВАНДЛИК ВОСИТАЛАРИНИНГ ТУЗИЛИШИ, ТУРЛАРИ ВА КРИМИНОЛОГИК ТАҲЛИЛИ. Central Asian Journal of Education and Innovation, 4(5), 103-105